

GRETEL: DE LA RECERCA EN EDUCACIÓ LITERÀRIA A LA FORMACIÓ DE LECTORS

Cristina CORRERO
Universitat Autònoma de Barcelona¹
Martina FITTIPALDI
Universitat Autònoma de Barcelona

1. GÈNESIS I EVOLUCIÓ DEL GRUP: CONSTITUCIÓ I MEMBRES

El Grup de recerca en literatura infantil i juvenil i educació literària (GRETEL) va néixer el 1999 per iniciativa de Teresa Colomer amb l'objectiu d'investigar el rol dels llibres infantils i juvenils en els aprenentatges literaris a l'escola. Des dels seus inicis, GRETEL ha desenvolupat diferents línies de recerca, entre les quals destaquen: l'anàlisi de les obres, els hàbits lectors i la programació escolar de lectures; la formació de mediadors i la discussió de llibres. A partir de l'any 2009, el grup ha estat reconegut per l'Agència de Gestió i d'Ajuts Universitaris de Recerca de la Generalitat de Catalunya (AGAUR).

Des de la seva fundació, l'equip està afiliat al Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura, i de les Ciències Socials de la Facultat d'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Pel que fa a l'estructura organitzativa, el grup està integrat per estudiosos procedents de diverses àrees d'estudis de les Humanitats i de les Ciències Socials, i el nombre d'investigadors actius s'ha mantingut entre les 12 i les 15 persones. Entre els seus membres es manté un equilibri generacional: hi ha professors de reconegut prestigi i personal investigador novell de diferents universitats europees i llatinoamericanes. Al grup també hi participen mestres en actiu i altres col·laboradors que treballen per a la promoció de la Literatura Infantil i Juvenil (LIJ) des de diferents institucions desvinculades del món universitari, i persones que han estat professors o becaris de l'equip en el passat.² Des de la jubilació de Teresa Colomer, el 2019, GRETEL està coordinat per Ana María Margallo, i actualment forma part del grup consolidat de Recerca i Innovació en

1. Adreça postal: Facultat de Ciències de l'Educació, Edifici G5, Despatxos 109 (Correro) i 129 (Fittipaldi). 08193 Bellaterra. Adreça electrònica: gretel@uab.cat.

2. Per conèixer la composició actual del grup vegeu <<https://gretel.cat/membres/>>. [Consulta: 23 gener de 2023.]

Educació Lingüística i Literària (RIELL), que integra diversos equips de la UAB i de la Universitat de Barcelona (UB).

Al llarg de la darrera dècada, s'han establert col·laboracions externes amb institucions de promoció de la lectura i de la LIJ, com ara l'Associació de Mestres Rosa Sensat, el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, el Centro de Alfabetização, Leitura e Escrita al Brasil, o el Banco del Libro de Veneçuela, entre altres. El grup també ha acollit múltiples tesis, investigadors, professorat visitant i doctorands de nombrosos països, i ha participat activament en diferents xarxes internacionals de recerca.

2. LÍNIES DE RECERCA

L'evolució dels estudis en l'àmbit de la didàctica de la literatura i el canvi de paradigma des del model d'ensenyament de la literatura, basat en una mirada formal i historicista, cap a la perspectiva de l'educació literària com un espai de formació de lectors, ha impulsat GRETEL a desenvolupar recerques que responguin a les necessitats educatives derivades d'aquesta renovació didàctica.

Si s'adopta la consideració de la didàctica no només com una disciplina d'investigació, sinó també com una disciplina d'intervenció (Bombini 2018), s'evidencia que el grup s'ha situat en aquesta línia per establir un equilibri entre la dimensió investigadora i la dimensió pràctica i mostrar així com la recerca pot alimentar l'educació literària en les institucions educatives. Els estudis de l'equip s'han centrat en la pràctica educativa per tal d'incidir en els tres elements claus del triangle didàctic: el professorat, l'alumnat i els continguts d'aprenentatge (Margallo 2019).

Pel que fa als estudis sobre el professorat, Felipe Munita ha investigat els vincles entre les trajectòries de lectura personal dels docents, les seves creences sobre la literatura i el fet de portar-la a l'aula, i les pràctiques que aquests posen en joc en l'àmbit educatiu. La recerca de Munita (2021; 2014) mostra la rellevància que adopten les creences docents en les seves pràctiques d'educació literària, però assenjala també la influència dels entorns institucionals en el desenvolupament de les trajectòries professionals. En la mateixa línia, Neus Real i Maria Rosa Gil (2018) han estudiat la formació en didàctica de la llengua i la literatura que rep l'alumnat d'Educació Infantil, i la seva recerca ha detectat la necessitat d'aprofundir el treball de mediació i de contextualització en les pràctiques didàctiques.

Les investigacions relacionades amb l'alumnat s'han centrat a conèixer com llegeixen els infants i els joves dins i fora de l'escola, identificar identitats lectores i pràctiques vernacles (Aliagas 2011) per tal d'ajudar-los a enfortir els hàbits de lectura i aprofundir en el procés i en les estratègies interpretatives. Quant al primer aspecte, les recerques vinculades a les respostes lectores (Arizpe *et al.* 2014; Colomer / Fittipaldi 2012) han col·laborat en la comprensió de les estratègies emprades per infants i joves a l'hora d'interpretar textos literaris i han propiciat la construcció de categories per identificar els diversos tipus de respostes, entendre quins són els vincles entre elles (Fittipaldi 2016; 2012), i com evolucionen a partir de pràctiques escolars de lectura compartida i discussió

interpretativa a llarg termini (Reyes López 2015). Pel que fa al segon aspecte, Mireia Manresa (2013; 2009) ha dut a terme estudis dirigits a analitzar i caracteritzar els hàbits lectors dels estudiants. La seva recerca puntualitza les diferents variables que conformen l'hàbit lector adolescent i ofereix propostes per ajudar els docents a atendre a cadascuna d'aquestes variables. Cal assenyalar que les investigacions sobre hàbits, així com els estudis sobre respostes lectores i pràctiques de discussió literària, tenen implicacions didàctiques clares, en la mesura que busquen col·laborar en la construcció de pràctiques de lectura i en l'evolució de les respostes interpretatives i ofereixen al professorat pautes per atendre aquests dos objectius bàsics per a l'educació literària d'infants i joves.

Pel que fa als continguts d'aprenentatge, una altra necessitat escolar és conèixer la qualitat literària dels llibres per portar a les aules i analitzar com aquestes produccions poden ajudar els lectors a formar-se literàriament. Ja des dels seus inicis, amb la tesi de Teresa Colomer (1998), GRETEL ha posat el focus en aquest objectiu primordial vinculat a la selecció i valoració de les obres. Així, la perspectiva d'anàlisi del corpus de LIJ, en la qual els elements narratius presents en els llibres es vinculen als sabers i les competències que demanen als lectors (Colomer 2002), ha servit de model per a altres recerques de l'equip adreçades a estudiar els llibres infantils de les últimes dècades (Correro 2023, 2018; Fernández de Gamboa 2018). Aquest tipus d'enfocament, centrat en el potencial educatiu que poden tenir els llibres per a infants i joves per a l'educació literària, ha impulsat també altres estudis vinculats a la descripció i anàlisi d'un corpus més actual i de nous gèneres, com poden ser els estudis sobre els àlbums metaficcional (Colomer / Kümmerling-Meibauer / Silva-Díaz 2010; Silva-Díaz 2005), els àlbums que plantegen noves formes del folklore (Bellorín 2015), els llibres per a les primeres edats (Correro / Vilà 2023) o la narrativa digital actual (Ramada 2017; Turrión 2014).

Altres recerques vinculades als continguts d'aprenentatge intenten reflexionar sobre quins sabers i pràctiques s'han de posar en joc per formar literàriament els lectors. Així, partint de les línies de progrés en l'educació literària establertes per Teresa Colomer (2005), la tesi de Martina Fittipaldi (2014) se situa en aquesta vessant i proposa entrecreuaments entre les propostes fetes per les legislacions de diverses tradicions educatives i les aportacions fetes per la didàctica de la literatura per arribar a la construcció de deu dimensions que inclouen coneixements i tipus d'actuacions que poden contribuir a l'educació literària.

3. PROJECTES D'INVESTIGACIÓ COMPETITIU³

Des de l'any 2003 i fins al moment actual, GRETEL ha obtingut i desenvolupat múltiples projectes d'investigació competitiu, tant d'abast estatal com europeu. Aquests projectes són fruit de les línies de recerca del grup i estan centrats en temes com el corpus de LIJ i de ficció digital, els hàbits lectors, l'educació literària i la formació docent.

3. Per obtenir més informació sobre els projectes d'investigació, vegeu <<https://gretel.cat/projectes-de-recerca/>>.

Pel que fa als recursos estatals captats, s'han obtingut quatre projectes competitius, tots ells en el marc del Programa de Investigación, Desarrollo e Innovación Orientada a Retos de la Sociedad, del Ministerio de Educación y Ciencia. El primer projecte estatal finançat va ser «La interpretació literària d'àlbums il·lustrats en el procés d'acollida d'alumnes immigrants» (EDU2008-02131, 2008-2011). El programa, liderat per Teresa Colomer, va comptar amb la participació de tots els membres del grup en aquell moment.⁴ Els objectius eren: examinar els possibles beneficis de l'ús de la LIJ en els programes escolars d'acollida d'alumnes en contextos plurilingües, comprendre els avantatges de l'ús de la literatura per a l'aprenentatge de la llengua, la comprensió del món i de la cultura d'acollida. La recerca es vinculava també a altres línies d'investigació del grup, com ara l'alfabetització visual, el treball per projectes, els hàbits lectors i l'evolució de les interpretacions literàries. Les evidències de l'estudi es van presentar a través de múltiples publicacions i en el simposi internacional «La literatura que acull».⁵ Aquest projecte donava continuïtat a recerques realitzades prèviament pel grup, en les quals es buscava descriure l'estat de la qüestió de la investigació entorn a l'educació literària de l'alumnat immigrant des de l'any 2006, com ara:

- El projecte «L'ús de la literatura infantil en la integració sociocultural i l'aprenentatge de la llengua dels infants nouvinguts en l'àmbit escolar» finançat pel Vicerectorat d'Investigació de la UAB (PNL2006-16).

- La recerca «El desenvolupament i la interpretació literària d'àlbums il·lustrats amb alumnes nouvinguts», finançat per l'AGAUR (2007/ARIE/00003).

- El projecte internacional «Visual Journeys: Exploring children's visual literacy through intercultural responses to wordless picturebooks» (2007-2011), finançat per la Facultat d'Educació de la University of Glasgow, i dut a terme conjuntament amb altres universitats internacionals (UAB, University of Texas, Australian Catholic University). L'objectiu del programa, coordinat per Evelyn Arizpe, era explorar com els infants dels diferents països construeixen sentits a partir de les imatges d'àlbums sense paraules, per ajudar-los a desenvolupar estratègies de lectura crítica i reflexiva al voltant de les experiències migratòries. Els resultats obtinguts i els paral·lelismes trobats entre els diferents països tenen implicacions clares per a la recerca educativa i per al desenvolupament de polítiques d'integració.

A mesura que els canvis en l'edició de LIJ es van fer més evidents, amb l'aparició de noves tipologies de llibres com l'àlbum i la implantació de la literatura digital, GRETEL va iniciar una nova línia de recerca en aquest terreny. Així, des de l'any 2011 el grup ha obtingut tres projectes competitius que vinculen la literatura amb els nous suports multimodals com l'àlbum i la ficció digital.

El primer, «Literatura infantil i juvenil digital: producció, usos lectors, recepció i pràctiques docents» (EDU2008-02131, 2012-2014), dirigit per Teresa Colomer i finan-

4. Per conèixer els investigadors participants així com el detall del projecte vegeu <<https://gretel.cat/projectes-de-recerca/la-interpretacio-literaria-dalbooks-il·lustrats-en-el-proces-dacollida-dalumnes-immigrants/#more-812>>.

5. Per tenir les referències completes dels simposis, congressos i publicacions del grup esmentades al llarg de l'article, vegeu <<https://gretel.cat/publicacions/>>.

cat pel Ministeri, va ser un projecte pioner en aquesta àrea. La finalitat d'aquesta recerca era conèixer la producció ficcional digital adreçada a infants i joves, per explorar els efectes que pot tenir en l'aprenentatge literari, desenvolupar noves estratègies didàctiques i determinar els usos lectors i les competències que aquesta nova literatura demana als lectors. Els resultats van ser publicats al llibre *Digital literature for children* (Manresa / Real 2015). Les evidències també van ser presentades en nombrosos esdeveniments científics internacionals, com la IRSCCL, la Electronic Literature Organization (ELO) o el simposi «La literatura en pantalla».⁶ Aquest projecte va donar lloc a tres tesis doctorals (Turrión 2014, Lima de Moraes 2016 i Ramada 2017).

Seguint amb la mateixa línia de recerca, cal destacar el segon projecte digital finançat, «Enseñar a leer literatura digital» (EDU2016-77693R, 2016-2019), el qual va investigar els reptes que presenta la formació de lectors de ficció digital en les institucions educatives. Aquesta recerca, liderada per Teresa Colomer i Ana María Margallo, aprofundeix en alguns objectius del projecte anterior, com ara: identificar les estratègies de lectura que posen en joc els infants davant dels elements caracteritzadors de la ficció digital, entre els quals destaquen la multimodalitat, la interactivitat i la discontinuïtat; diagnosticar quines són les necessitats formatives i les reticències dels docents en relació amb la ficció digital; així com dissenyar i avaluar les intervencions didàctiques en entorns escolars per millorar la interpretació d'aquest corpus. El projecte ha permès establir les dificultats que tenen alumnes i docents a l'hora de llegir ficció digital, identificar els continguts, les estratègies i les pràctiques de formació docent que semblen adequades per introduir la lectura d'aquestes obres a les aules.

El tercer i darrer projecte del grup finançat en aquesta línia s'anomena «Formando a los lectores del siglo XXI: literatura digital y nuevos dispositivos didácticos para ampliar la respuesta lectora en contexto escolar» (PID2019-109799RB-100) i està dirigit per Cristina Aliagas i Ana María Margallo. L'objectiu és preparar els lectors per als nous reptes que presenta la cultura literària en l'era digital, tot prioritzant la introducció de la ficció digital a l'escola per aprofundir, així, en les competències comunicatives dels lectors, en l'exploració de nous models formatius per als docents i en el desenvolupament de noves recerques en educació literària que promoguin la transferència i col·laboració entre la universitat i les aules.

Pel que fa a la línia de recerca vinculada als hàbits lectors, el grup va obtenir el projecte «Els hàbits lectors de la població infantil i juvenil a la població de Cerdanyola del Vallès» (2002-2004), finançat per la Diputació de Barcelona. En aquest estudi van participar membres del grup, així com altres investigadores de la UB i de la Universitat de Cantàbria. Del mateix, en van derivar diferents treballs de recerca i la tesi de Mireia Manresa (2009).

Quant a les lectures escolars, el grup va obtenir el premi en la categoria de Recerca en Pedagogia de la Fundació Enciclopèdia Catalana per la investigació «La lectura de novel·les juvenils a l'Educació Secundària Obligatoria» (2004-2007). Aquest projecte va

6. Les actes del Simposi de 2014 es poden visualitzar i descarregar a <https://www.gretel.cat/wp-content/uploads/2016/05/2014_Actas-del-Simposio-internacional-La-literatura-en-pantalla-textos-lectores-y-pr%C3%A1cticas-docentes.pdf>.

ser liderat per Teresa Colomer i va comptar amb la participació de professores de la UAB i de la UB. L'objectiu d'aquesta recerca era descriure el panorama de lectures prescriptives a l'Educació Secundària Obligatòria (ESO), així com determinar alguns criteris i pautes d'actuació escolar. Com a publicació derivada d'aquesta recerca pot citar-se el llibre *Lectures adolescents* (Colomer 2008).

Més enllà dels projectes i ajudes nacionals i estatals, un dels objectius del grup en la darrera dècada ha estat la internacionalització de la recerca. Per aquest motiu Cristina Aliagas i Cristina Correro han treballat en projectes competitius europeus com la COST Action «The Digital Literacy and Multimodal Practices of Young Children» (Nr. IS1410), finançada per la European Cooperation in Science and Technology (COST) / EU RTD Framework.⁷ També cal destacar la participació en el projecte «Young children and digital technology» (JR57206, 2016-2019), una recerca comparativa entre països i finançada pel Joint Research Centre de la Comissió Europea.⁸

4. TRANSFERÈNCIA I DIFUSIÓ DE LA RECERCA

Ja des dels seus inicis, GRETEL ha orientat la seva recerca en l'àmbit educatiu i cultural. Les seves investigacions tenen una projecció didàctica clara que, al llarg dels anys, s'ha materialitzat en múltiples i diverses vies de transferència i difusió.

4.1. MÀSTERS I CURSOS DE POSTGRAU⁹

La primera línia agrupa les ofertes formatives en l'àmbit universitari per a l'educació literària, el foment de la producció i la promoció de la lectura. Aquí podem mencionar la participació activa en el Màster Erasmus Mundus in Children's Literature, Media and Culture, dirigit des de l'any 2018 per la Universitat de Glasgow, i coordinat en l'àmbit local per Cristina Aliagas i Cristina Correro.¹⁰ També cal destacar la creació i desenvolupament del Màster Internacional en Llibres i Literatura Infantil i Juvenil, dirigit per Teresa Colomer i María Cecilia Silva-Díaz. Durant dotze edicions (2005-2020), aquesta formació semivirtual va reunir professorat i alumnat de diversos països i entre els seus graduats podem trobar mestres, bibliotecaris, editors, traductors, artistes i gestors cultu-

7. Vegeu <<https://www.cost.eu/actions/IS1410/>>. [Consulta: 24 de gener de 2023.]

8. Vegeu <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9c015955-b0c5-11e8-99ee-01aa75ed71a1/language-en>>. [Consulta: 24 de gener de 2023.]

9. Per conèixer tota l'oferta formativa del grup, vegeu <<https://gretel.cat/cursos/>>. [Consulta: 24 de gener de 2023.]

10. Vegeu <<https://www.gla.ac.uk/postgraduate/erasmusmundus/clmc/>>. [Consulta: 24 de gener de 2023.]

als d'arreu del món.¹¹ Un altre programa pioner al nostre país —i encara vigent— és el Màster Interuniversitari en Biblioteca Escolar i Promoció de la Lectura, creat per Teresa Colomer (UAB), Mònica Baró i Teresa Mañà (UB) l'any 2007, que forma futurs bibliotecaris escolars i promotors de lectura i en el qual s'integren i es posen en pràctica molts dels aprenentatges derivats de la recerca.

Al llarg de les últimes dues dècades, GRETEL ha col·laborat en altres ofertes de postgrau, com ara: el curs en Llibres Infantils i Juvenils: Producció, Usos i Recepció, ofert amb modalitat telemàtica per la UAB al llarg de vuit edicions (2008-2016); el curs Bibliotecas Escolares CRA: Lectura, Alfabetizaciones Múltiples y Literatura Infantil y Juvenil, en conveni amb el Govern de Xile i el Centro de Altos Estudios Universitarios de la Organización de Estados Iberoamericanos (CAEU-OEI, 2016); i la Diplomatura en Bibliotecas Escolares, Cultura Escrita y Sociedad en Red, en conveni amb la UB i el CAEU-OEI, que es va desenvolupar durant tres cursos (2010-2013).

4.2. CURSOS I FORMACIÓ NO UNIVERSITÀRIA

GRETEL ha demostrat també la seva capacitat formativa a partir de la coordinació de cursos d'innovació vinculats a les diverses línies de recerca. Pel que fa als hàbits lectors, s'han ofert diversos cursos en línia, des del marc del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, per brindar als docents pautes per promoure i enfortir l'educació literària de l'alumnat dels diferents nivells educatius des de l'espai de la biblioteca escolar.¹²

Així mateix, i sota l'encàrrec de l'Institut Obert de Catalunya (IOC), GRETEL va elaborar un curs virtual, en format miniop, anomenat «Triar llibres per a infants i joves».¹³ Aquest miniop té un tipus de destinatari molt divers i s'estructura al voltant de la selecció i valoració del corpus de LIJ, una altra de les línies de recerca privilegiades pel grup.

S'han desenvolupat també seminaris i cursos de formació no universitària als Centres de Recursos Pedagògics (CRP) dels Serveis Educatius de la Generalitat, a l'Associació de Mestres Rosa Sensat i a l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la UAB, a més de múltiples tallers i conferències que han brindat la possibilitat de compartir i discutir els resultats de les investigacions dutes a terme.¹⁴

11. Per accedir a més informació sobre aquest màster, vegeu l'article de Colomer (2019) i el següent enllaç <https://www.uab.cat/web/postgrado/master-en-libros-y-literatura-infantil-y-juvenil/informacion-general-1206597472083.html/param1-2348_es/>.

12. Vegeu <<https://gretel.cat/activitats/>>. [Consulta: 24 de gener de 2023.]

13. Vegeu <<https://miniops.ioc.cat/10/index.html>>. [Consulta 24 de gener 2023.]

14. Per trobar els cursos, conferències, comunicacions a congressos i altres publicacions dels membres del grup vegeu <<https://gretel.cat/publicacions/>>. [Consulta 23 de gener 2023.]

4.3. PARTICIPACIÓ EN XARXES I WEBS

El grup ha participat en xarxes de recerca, entre les quals se'n poden destacar cinc:

- La Xarxa d'Investigadors en LIJ de les universitats catalanes, dirigida per Teresa Colomer (1999-2006).
- La Xarxa Incentivadora de Recerca Educativa: Educació lingüística i literària en entorns de plurilingüisme (LLERA, 2006-2009), dirigida durant la seva primera etapa per Anna Camps i després per Oriol Guasch.
- The European Network of Picturebook Research, establerta el 2007 a Barcelona;
- El grup LLETRA, que integra la recerca de diferents equips d'investigació en didàctica de la llengua i de la literatura de la UB i de la UAB (2017-2021).
- La International Research Society for Children's Literature (IRSCL).

Tots els membres de GRETEL col·laboren en l'organització i desenvolupament de la web de l'equip.¹⁵ La secció de recomanacions literàries (una de les pàgines més visitades del portal) inclou ressenyes de llibres i ficcions digitals amb la finalitat d'ajudar els docents en la selecció de corpus.

4.4. PRODUCCIONS DE CAIRE DIVULGATIU

Dins de les activitats de transferència, es poden incloure també les publicacions de d'abast col·lectiu sobre diferents temes, com ara llibres que descriuen i analitzen els reptes de la narrativa infantil (Colomer 2002) i de les noves ficcions digitals (Manresa / Real 2015); l'anàlisi de la literatura adolescent (Colomer 2008) i de les respostes lectores dels infants i joves als àlbums (Arizpe / Colomer / Martínez-Roldán 2014; Colomer / Fittipaldi 2012); les pautes per iniciar l'educació literària a l'etapa infantil (Correro / Vilà 2023; Correro / Real 2017) o per desenvolupar els plans lectors a l'escola (Correro / Portell 2023), sempre tenint en compte la potencialitat formativa dels textos literaris.

Una altra vessant de produccions se centra en el compromís del grup amb la projecció educativa a partir de l'elaboració de projectes de treball (Colomer 1994), de seqüències didàctiques per a l'aprenentatge de la literatura (Colomer *et al.* 2003) i de la planificació de guies de lectura sobre textos literaris, com les del programa «Èxit Lector», coordinat per Lara Reyes i en el qual van participar diferents membres del grup.¹⁶

Diversos investigadors de l'equip col·laboren també en nombroses publicacions de dossiers, de capítols de llibre i d'articles en revistes nacionals i internacionals dins l'àmbit d'estudi. Aquestes aportacions contribueixen de manera significativa al debat sobre la didàctica de la literatura i la formació de lectors, i evidencien com la recerca de GRETEL va néixer i continua compromesa amb la millora continua de l'educació literària.

15. Per consultar la web del grup vegeu <<https://gretel.cat/>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]

16. Per accedir a més informació sobre el programa Èxit lector (2014), podeu visitar el web <<https://jaumecentelles.cat/2014/11/28/presentacio-del-programa-exit-lector-de-leditorial-cruilla/>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALIAGAS, Cristina (2011): *El desinterès lector adolescent*. Tesi doctoral. UPF. En línia: <<https://www.tdx.cat/handle/10803/48671>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- ARIZPE, Evelyn / COLOMER, Teresa / MARTÍNEZ-ROLDÁN, Carmen (coord.) (2014): *Visual Journeys Through Wordless Narratives*. London: Bloomsbury.
- BELLORÍN, Brenda (2015): *De lo universal a lo global: nuevas formas del folklore en los álbumes para niños*. Tesi doctoral. UAB. En línia: <<http://hdl.handle.net/10803/311617>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- BOMBINI, Gustavo (2018): «Didáctica de la lengua y la literatura: entre la intervención y la investigación», *Bellaterra Journal of Teaching & Learning Language & Literature*, 11(4), p. 5-20.
- COLOMER, Teresa (2019): «La xarxa d'un postgrau: el Màster de llibres i literatura per a infants i joves», *Oohéee: estudis sobre la creació i edició infantil i juvenil*, 4, p. 32-52.
- COLOMER, Teresa (dir.) (2008): *Lectures adolescents*. Barcelona: Graó.
- COLOMER, Teresa (2005): *Andar entre libros*. México D.F: Fondo de Cultura Económica.
- COLOMER, Teresa/ MILIAN, Marta / RIBAS, Teresa / GUASCH, Oriol / CAMPS, Anna (2003): «El héroe medieval: un proyecto de literatura europea», dins CAMPS, Anna (comp.): *Secuencias didácticas para aprender a escribir*. Barcelona: Graó, p. 71-82.
- COLOMER, Teresa (dir.) (2002): *Siete llaves para valorar las historias infantiles*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.
- COLOMER, Teresa (1998): *La formació del lector literari*. Barcelona: Barcanova.
- COLOMER, Teresa (1994): «La lectura en els projectes de treball», *Articles de Didàctica de la llengua i la literatura*, 2, p. 63-71.
- COLOMER, Teresa / FITTIPALDI, Martina (coord.) (2012): *La literatura que acoge*. Barcelona / Caracas: Banco del Libro-GRETEL.
- COLOMER, Teresa / KÜMMERLING-MEIBAUER, Bettina / SILVA-DÍAZ, María Cecilia (ed.) (2010): *New Directions in Picturebook Research*. London: Routledge.
- CORRERO, Cristina / PORTELL, Joan (2023): *Lectures que fan lectors*. Vic: Eumo.
- CORRERO, Cristina / VILÀ, Núria (2023): *La poesia en l'educació infantil*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- CORRERO, Cristina (2018): *Els llibres infantils al segle XXI*. Tesi doctoral. UAB. En línia: <<http://hdl.handle.net/10803/665173>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- CORRERO, Cristina / REAL, Neus (2017): *La literatura a l'educació infantil*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- FERNÁNDEZ DE GAMBOA, Karla (2018): *A través del nuevo milenio y lo que el lector literario encontró allí*. Tesi doctoral. UAB. En línia: <<https://www.tdx.cat/handle/10803/665731>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- FITTIPALDI, Martina (2016): «Literatura, inmigración y respuestas lectoras: los aprendizajes literarios que propicia el encuentro de textos y lectores», *Barataria* 17, p. 12-17.
- FITTIPALDI, Martina (2014): *¿Qué han de saber los niños sobre literatura?* Tesi doctoral. UAB. En línia: <<http://hdl.handle.net/10803/131306>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]

- FITTIPALDI, Martina (2012): «La categorización de las respuestas infantiles ante los textos literarios», dins COLOMER, Teresa / FITTIPALDI, Martina (coord.): *La literatura que acoge*. Barcelona / Caracas: Banco del Libro-GRETEL, p. 69-86.
- LIMA DE MORAES, Giselly (2016): *Trilha sonora de aplicativos para crianças e educação literária*. Tesis doctoral. Salvador da Bahia: Universidade Federal da Bahia.
- MANRESA, Mireia (2013): *L'univers lector adolescent. Dels hàbits de lectura a la intervenció educativa*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- MANRESA, Mireia (2009): *Els hàbits lectors dels adolescents*. Tesis doctoral. UAB. En línia: <<https://www.tdx.cat/handle/10803/4685>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- MANRESA, Mireia / REAL, Neus (ed.) (2015): *Digital Literature for Children: Texts, Readers and Educational Practices*. Bruxelles: Peter Lang.
- MARGALLO, Ana María (2019): Las formas de incorporar la orientación a la práctica educativa en la investigación sobre didáctica de la literatura. *Bellaterra Journal of Teaching & Learning Language & Literature*, 12(3), p. 7-25.
- MUNITA, Felipe (2021): *Yo, mediador*. Barcelona: Octaedro.
- MUNITA, Felipe (2014): *El mediador escolar de lectura literaria*. Tesis doctoral. UAB. En línia: <<https://www.tesisenred.net/handle/10803/313451>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- RAMADA PRIETO, Lucas (2017): *Esto no va de libros*. Tesis doctoral. UAB. En línia: <<http://hdl.handle.net/10803/460770>> [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- REAL, Neus / GIL, Maria Rosa (2018): «La formación básica de docentes de educación infantil en lengua escrita y literatura», *Educar em Revista*, 34 (72), p. 131-150.
- REYES LÓPEZ, Lara (2015): *La formació literària a primària*. Tesis doctoral. UAB. En línia: <<https://www.tdx.cat/handle/10803/308312>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- SILVA-DÍAZ, María Cecilia (2005): *Libros que enseñan a leer: álbumes metaficcionales y conocimiento literario*. Tesis doctoral. UAB. En línia: <<http://hdl.handle.net/10803/4667>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]
- TURRIÓN, Celia (2014): *Narrativa infantil y juvenil digital*. Tesis doctoral. UAB. En línia: <<http://hdl.handle.net/10803/285652>>. [Consulta: 22 de gener de 2023.]